

Üçüncü sene

On üçüncü sayı

DARÜLFÜNUN
İLAHİİYAT FAKÜLTESİ
MECMUASI

Tarihî, içtimaî, dinî, felsefî

İkinci Teşrin — 1929

Istanbul — Şehzadebaşı
Evkaf Matbaası
1929

Tahtacılar

Gösterdiğimiz vesikaların içinde eneski sayılan ve “hatemi enbiya şah Ali abbas,, muhrile basılmış olan vesikada[1]bu âileye (İbrahim baba) ocacı denilmeyüp bu gün musta'mel olduğu şekilde (Hacı emir ocacı) denilmektedir.

Gerçi bunda (sultan İbrahim baba evladı hacı emir) deniliyorsa da muhimmi terk ile meçhul olan bir unvani tercihin sebebi anlaşılmıyor. bu sebeble Sultan İbrahim baba hakkında türbenin bulunduğu mahalde yapılacak bir tetkik çok faydalı olacaktır. Çünkü bu zata oralarda son zamanlara kadar ehemmiyet verildiği anlaşılmaktadır. Netekim Tekke binasını Durmuş paşa isminde bir zatın yeniden yaptırdığını ve buna dair tekke içinde yazılar mevcut olduğunu ve bu Durmuş paşanın Adana valilerinden bir zat olduğunu ocaklılar söylemektedirler.

Ocaklılara (Hacı emirli) denilmesinin menşei de kendilerince malûm değildir, Netekim (Yanın yatır) aileside bu ismin kendilerine nereden geldiğini bilmiyorlardı.

Hacı emirli, Yanın yatır ailesine mensup olanlar gibi kendi tarihleri hakkında izahat veremiyorlar. Ancak bu babda bilgileri olan ihtiyarlardan öğreneceklerini vad ettiler ve kendi ocaklarına mensup bir çok aşiretlerin türkmen diye anıldıklarını eyiçe bildiklerini ve ocaklılara mahsus olmak üzere dedelerinden kalma ve her kesden gizli tutulan iki kitapları olduğunu ve bu kitaplarda kendilerine ait gerek tarihi ve gerek yol itibarile her şeyi bulabileceğini ilave ettiler.

Bu iki kitaptan birisi “Menakip,,tır ki bu kitabın, bir defasında imamî Ca'ferin buyuruğu olduğunu ve Ca'feri mezhebine ait bulunduğunu söyledikleri halde diğer birdefasında kendi ocaklılarının ve aşiretlerinin ahvalini muhtevi olduğunu ifade ettiler. Bunun baş tarafında “Lailahe illallah,, dan sonra “Muhammedur resulullah,, cümlesi atlanılmış ve “Ali veliyullah,, denilmiş; bu gibi cahillikler bulunduğu için kitap mahfi tutulmuş.

Kitapların ikincisi (Salnamei sadretidin) dir. Ocaklılar bu iki kitabın münderecatı hakkında bir hayli malûmat verdikleri halde vâdleri hilafına olarak kitapları göndermekten sarfınazar ettiler.

Bukitapların münderecatı ileride akait bahsında izah edilecektir.

*
* *

[1] üst tarafı evvelki sayıdadır.

Yalnız burada gerek “Salname,, ve gerek “Sadrettdin,, kelimelerinin calibi dikkat olduğunu söylemeden geçmeyeceğim .

Salname denildiği zaman Sal kelimesinden denizde yüzdürülen bir nevi vasıtai nakliye hatıra gelir, fakat anadolu sofuları bu kelimeyi tenешir manasında kullanırlar. Şu halde bu kitaba Sadrettdinin Salname-si denilmesinin manası nedir ?...

Malumdur ki Alevi sofulugu “Ölmeden evvel ölmek,, sırrıyla başlar . Bu sır yola girecek olan bir talibin “Cem ayini,, esnasında bir çarşafa yatırılarak pençelenmek ve ya deynekten geçirilmek suretile ifa edilir, ve bu merasim her Cem ayininde tekrar edilir ki bu suretle sofular Cemden çıkınca yeniden dünyaya gelmiş gibi bütün günahlarından temizlenmiş olurlar .

Cem ayininde en ziyade muhim olan ve asıl sırrı teşkil eden [Erkan yürütme] merasimi de budur .

Şu halde (sal) talip için ölüm merasimini yani tarıkata girmek yolunu gösterir ki bu anlayışa göre (Salname) Alevilik yolunu gösteren kitap manasını ifade eder.

Filhakika bu kitabın baştarafında “emma badu Muhammet Mustafa ve Aliyul murteza tarikatı evliya ayan ve beyan eylediği... yol kadimdir, Evliyanın, enbiyanın yolu Allahındır, Allah yolu bir keskin kılıçtır, Doğru yolu koyup eğri yola gitme..., denilmektedir ki bunlar da (Salname)ye verdiğimiz manayı teyit eder.

Netekim (Ayini Cem) ister kablettarihi bir devirde iptidaî bir dinin ye rivayete göre “Cemşit,, tarafından vazedilen mezhebin ismi ister “Muzdek,,devrinden beri ve bilhassa Batınilerce sırrı birsurette icra edilen; İşret,Raks ve İştirakden ibaret olan ayının remzi olsun bu ayine girenlerin buradan pak ve munezzeh çıktıklarına dair mevcut akideye nazaren bu tabirdeki (cem) kelimesinin muahhar vazı’larında pak ve munezzeh manasında olmasından istifade edilmiş olduğu varidi hatır oluyor.

Sadrettdin ismine gelince Tahtacıların dolaştıkları yerlerde tarihen tanınmış olan bir kaç zatin, Sadrettdin ismini taşıdığını biliyoruz . Eger Tahtacılar arasında kendilerinden ve ya dedelerinden yetişmiş kitap yazabilecek bu isimde bir adam bulunması caiz ise mesele başka bir ehemmiyet kazanır .

Fakat ellerinde bulunan en eski vesikada görüldüğü üzere Abbas kelimesini (اَباس) şeklinde yazacak ve ya Hayder kelimesini Abbas okuyacak derecede tahsilden mahrum olan bir kitle icinde böyle bir ihtimali mevzuu bahs etmek ihtiyatsızlık olur .

Bundan mada Tahtacıların ötedenberi hayattan ne kadar uzak ve

okur yazar sınıftan ne derece kaçınır olduklarını, ve ileride kendi ifadelerinden olmak üzere gösterileceği vechile tahsilin kendi aralarına pek muahharıltarihte Alevilerden bir muallim getirmek suretile başladığı, ve bu anden itibaren Tahtacılığın eski kuvvetinden çok kayp ettiği, ve yine bu tarihten itibaren kendi aralarına bektâşi nüfuzu ve kendi nefesleri haricinde bektâşi nefesleri girdiğini ve hatta bektâşi nefeslerinin telkin ettiği çapraşık akıde ve fikirlerden başlarının hoş olmadığını ve hulasa bunları ve bunlara mumasil ahvali nazarıdikkate alacak olursak bunlar arasında (İbrahimi sanî) den veya (Dur Hasan dede,, den beri-ümmei halk şairleri mustesna-okur yazar bulunabileceğini kolay kolay kabul edemeyiz.

Ocaklılar vadlarında sadık kalarak (Menakip) ile (Salname) yi meydana çıkarsalardı bütün bu düğünler çözülür ve kendi faydalarına olarak hakikatın inkışafına hizmet etmiş olacaktı. Meselenin halli bu kitapların görülmesine bağlıdır.

Bununla beraber biz duracak değiliz. Sadrettdin isminin her hangi ihtimal doğru olursa olsun Tahtacı tarihiyle esaslı surette alakadar olacağı şüphesizdir.

Şu halde bu Sadrettdin kimdir?

Bunu muahhar bir tarihte Tahtacılar arasında aramamıza mahal görülemeyor.

Acaba Horasan erenlerinden ve türkistanda (Sadrata) namını taşıyan (Sadrettdin)e kadar çıkâbilirmiyiz.

Kanaat verici deliller olmadan yalnız isim müşâbehetinden bu kadar uzaklara gitmenin yanlış bir hareket olacağı şüphesiz olduğu halde bu zaif ihtimale fikrimi sevk eden şey kitaba irsen sahip olan ocak-
lının kitabın bin senelik eski bir şey olduğunu söylemesi ve kitapdan istinsah edilerek bana gönderilen parçalardaki ifadenin çok saf ve iptidai bir halde bulunduğudur. Bununla beraber Tahtacılar arasında da horasan den gelme olduklarına dair bir anane mevcuttur.

Lâkin bu ihtimalden daha canlı ve alevilik maddesine daha yakından temas eden diğer bir ihtimal vardır.

Malûmdur ki Alevilik daha Selçukiler zamanında, Haçî Bektâştan ve şah İsmailden çok zaman evvel anadoluya yayılmıştı.

Timurun istilası zamanında ise büyük bir Hürmet mevkiinde bulunan Erdebili şeyh safinin oğlu Sadrettdin anadoluda bir çok halkı esirlikten ve bazı şehirleri yağmadan kurtardığı için bu lütfâ nail olan bir kısım anadolu Alevileri Sadrettdine intisap etmişlerdi. Bunlar şah İsmailin etrafa kol attığı sıralarda kızıl baş ordusuna iltihak etmişler ve hatta o sıralarda zecri bir tedbir olmak üzere teke havalisindeki

mutaassıbların hicretine mani olmak için bunların bir kısmı Rumeliye nakledilmişlerdi.

Tahtacıların ise irana cemaat halinde gidüp geldikleri son zamanlara kadar devam etmiştir.

Sonra kendileri nazarı dikkatimizi isimler üzerine celp etmişlerdi. Hâlbuki bu ocaklılardaki isimlerin Musa. İsmail, İbrahim, Ali olduğunu görüyoruz. bunlar şah İsmailin cedrinin isimleridir.

Aynı zamanda bunların kendi aralarında şah İsmail ve şeyh safiye ait an'aneler ve hikâyeler doludur. bunlarda hacı bektaş yerine şah İsmail, bektaş nefesleri yerine Hatainin, Pir sultanın ve Kul himmetin nefesleri mevcuttur. en eski vesikalarda (Şeyh Safi) ve Şah Haydar (Sah) oğlu "Şah İsmail," şeklinde kâtların zirinde imza yerlerinde isimler görülmüyor.

Bunların ziyaret yerleri Hacı Bektaş merkezinde değil Horasanın merkezi olan Meşhetde Revzai Rizadır.

Bunlar dikkatimizi celp eden öyle sızıntılardır ki bize (Sadrettdin) mahlasile meşhur olan ve zamanında pederinin zahıtlık tarikatı Alevilige bir geçit şeklini alan Şeyh Safi oğlu Musanın bu kitabı kaleme almış olduğu ihtimalini vermemize saik oluyor.

Ve nihayet Sadrettdinin daha kuvvetli ve daha makul bir eser yazabileceği ve "hazreti Ali neşteri kendi koluna çaldı bir damla kan aktı, akıgı vakıt kırk kişiden birer damla kan aktı, bir uzumu niyaz edüp kanın içerisine attı üzüm şerbet oldu icup hoş oldu" tarzında batınlığın en azgın derecesine varamayacağı düşünüleceği için son ihtimal olmak üzere Salname nin Sadrettdine intisap edildiği zamanlarda şöhetinden istifade edilerek namına bir batini tarafından yazılmış ve zavallı Tahtacılar mukaddes bir hediye olarak verilmiş olması ihtimali de vardır ki her hangi surette olursa olsun gerek Menakibin ve gerek Salnamenin Tahtacılar ve Aleviler ve hatta daha muhim olarak batıniler tarihi için hususî kıymeti vardır.

Bu itibarla kitapların hüsnü muhafazası ve mutehassısalarının nazarı tetkikine tevdi edilmesi temenni olunur.

* * *

Bu ocaklılarda kendi oymaklarının eskiden taşıdıkları unvanlar ve öteye beriye dağılmış olan geçmişteki oymaklar hakkında hiç malumat yoktur. halbuki yukarıda bazı aksamı gösterilen mühürlü vesikada fetaların ikrarından bahsettikten sonra (seydi kuvavgi aşireti, seyfullahlı aşireti, Cureretni aşireti, Şehbali aşireti, Şadıllı aşireti, esidli aşireti, davut seydi oğlu aşireti sultan İbrahim babaya verilmiştir.) denilmektedir.

Bu isim ler içinde yalnız Şehbalı kelimesi kendi ocaklılarının mensup olduğu Şehepli oymağı ismine uymaktadır. bunun haricinde burada ki aşiret isimlerinin hiç birinden haberleri yoktur. Şehepli oymağının bugünkü mevcudiyeti ve vaziyeti tahtacı oymaklarının bu günkü ünvanları ve nerelerde bulundukları gösterilir ken izah edilecektir

6

Tahtacı oymakları

Geçen iki bahiste Tahtacılarla „Yanın yatır” ve „Hacı emirli” ocaklılarına merbut oymakların halihazırdaki vaziyetlerinden evvelki halilerine ait topladığımız malumatı yazmıştık.

Bu bahiste bu gün mevcut olan oymaklarla bunların nerelerde bulunduklarına dair ocaklıların verdikleri malumatı kayt ediyoruz.

Bazı kenar yerlerde eski oymak isimlerinden nadir olarak bugüne kadar devam etmiş olanların da halihazırdaki vaziyeti ve nerelerde bulundukları burada gösterilecektir.

Ocaklılardan topladığımız malumata nazaren bu gün „yanınıyatır,” ocagına merbut on iki oymak vardır.

„Hacı emirli” ocagına tabi olanlarda üç oymaktır. ihtimat „Hacı-emirli ocaklılarında yanın yatırılarda olduğu gibi görgülü adamlar bulunsaydı oymakların adedi ziyadeleşecekti.

Enseli ve Üsküdarlı oymaklarından bunlara merbut olanlar bulunduğu için bu iki oymağı Hacı emirli'lere tabi olanlar sırasında göstermek mümkün iken biz ekseriyetine bakarak bunları evvelkiler sırasında gösterdik. bununla beraber ocaklılardan topladığımız malumat bence tam bir istikra ifade etmez. Çünkü bu malumat bir kere mahalline gidilup tetkik edilmek icab ederdi. bu cihet nakıstır ve alakadarlarına bırakılmıştır.

Maksadımız Tahtacıları manevi cephelerinden tetkik etmek olduğu için buradaki bahisler ocaklıları açmak maksadile sohbetimize girizgah mahiyetinde kullanılmış, burayada aynı suretle yazılmıştır.

Bu kısa izahattan sonra bu gün mevcut olan Tahtacı oymakları hakkında ocaklılardan aldığımız malumatı onlardan aldığımız vechile ve onların verdiği sıra ile derç ediyoruz.

Tahtacı oymakları şunlardır:

1 — Çobanlı Oymağı : Tahtacıların iki ocagından taliplerinin çokluğu itibarile daha muhimmi olan „Yanın yatır,” ocagı İzmir bir bucuk saat mesafede bulunan „Narlı dere” de dir. Bu köy iki kısımdan ibarettir. ust kısmında kâmilen Tahtacılar, alt kısmında ise Bayat aşiretine mensup Aleviler oturmaktadırlar.

Narlı derenin bulunduğu mahal eskidenberi Çobanlı aşiretinin dolaştığı mıntaka olduğu için izmirli kızıldağ namıyla anılan bu mıntaka göçebelerine ve bunlardan Narlı dereye yerleşen Tahtacılar “Çobanlı,” aşireti diye at verirler. Bu isim sonraları ta’min edilmiş ve izmir civarındaki tahtacı köylülerine umumiyetle çobanlı denilmiştir. biz ise Çobanlı namını taşıyan tahtacılar “Nacarlı,” da deriz.

İzmire merbut “Uzun dere,” “Narlı dere,” “Gök dölen,” “Alurca” Hacılar kırında Bornuvaya merbut “Nal döken,” Seydi köy nahiyesine merbut “Cuma uvası,” “Kara kuyu mahallesi,” kemal paşa kazasında “kızılcı,” “tepe köy,” ve “Cam gölü kızılcası,” Urla kazasına merbut “Bademli,” ve evvelce kilizman namını taşıyan “Kızıl bağçe,” köyü hep bu aşiretdendir.

Gerci bu köylerde Tahtacıların diğer öymaklarından bâzi haneler gelup yerleşmişler isede bunlar o derece muhtelit degildir.

Kasaba ya merbut “Tokmak alanı,” Kasaba başındaki “kara oğlanlı,” ve Salihli kasabası dahilindeki Tahtacılar mahallesi, Durgutlu kasabasındaki tahtacılar, Alaşehirin “Tahtacı karyesi,” Bektaşlı karyesi, “Alandır,” “Buladan yaylası,” dinarın ak koyunlu karyesi, bunlar hep muhtelittir.

Bunlardan pek uzaklarda da bir takım köyler vardır. Mersine merbut “Kuzucu belen,” karyesi gibi.

Nazilliye tabi “Sarıcı uva,” ise Avcı aşiretindendir.

* * *

Burada isimleri geçen köylerin çobanlı aşiretinden oldukları bence şubhelidir. Gerci bu malumat “yanın yatır,” ocaklılarının muçtemi bulundukları bir mecliste not edilmiştir. ancak bu mecliste daha görgülü ve daha şayanı itimat olan “Hasan mumtaz. bey,” ile “Seyyah efendi,” hazır degildiler. mecliste hazır olan genç ocaklılar ise bu malumatı verirken hem mutereddit hemde biri tarafından verilen malumatı yanlış dahi olsa tashih etmek lüzumunu takdir edemeyecek kadar zaif idiler.

Birinin verdiği malumatı tashih etmeyi nezakete muhalif addettikleri anlaşılıyor ve mevzuu karıştırdıkları göruluyordu. Bunlar bil’ahara kendilerine ve aşiretlerine “Çaylak” namı verildiğini söylediler. Tahtacılar içinde en büyük ve en mühim oymağın “Çaylak” oymağı olduğunu da ilave ettiler.

“Hasan mumtaz,” bey ile “Seyyah efendi,” tahtacı oymaklarında “Çobanlı” unvanile bir aşiret mevcut olmadığını, eskiden çobanlı aşiretinin dolaştığı yerlerde bu gün Tahtacılar bulunduğunu ve bunların ekseriyetle “Çaylak,” olduğunu ifade ettiler.

Yukarıda ismi geçen bu göylerin çaylak olup olmadığını bunlardan tahkik etmek mümkün olmadı .

Esasen gerek bunlardan ve gerek evvelkilerden alınan malumatın bir istikra neticesi olmadığı yukarıda söylenilmiş olduğu cihetle burada „ Çobanlı „ aşiretinden olmak üzere gösterilen köylerin başka aşiretten olmaları mümkün olduğu gibi bu aşiret ve ya oymaktan diğer köylerin bulunması da muhtemeldir .

Keza burada „Sarıcı uva„nın Avcı olduğu söyleniyor. Bunun yanlış olduğunu zan ediyorum . çünkü Alevilerde (Avcı) unvanının bulunması Alevi ve Tahtacı sofuluğu noktai nazarından mustabat görülmektedir .

Bunun „ Evci „ olması muhtemel olduğu gibi „ Avcı „ olduğu takdirde de Tahtacı olmayan bir oymak olması muhtemeldir. Ancak burada, söylenildiği şekilde not edilmiş olduğu için verilen diğer malumat gibi bunlarıda ocaklılardan aldığımız şekilde zayi olmamak ve alaka darlarına yardım etmek için aynen yazdık .

* *

— 2 Çaylak Oymagi : bu oymak tahtacı oymaklarının en büyüğü ve diğerlerine karşı nüfuzlu olanıdır. kaz ayacı denilen alameti farika asıl bu oymağıdır . „ Hacı emirli „ ocasına merbut olan oymakların en büyüğü Şehepli oymağı olduğu gibi (yanın yatır) ocaklılarına merbut olan oymakların en meşhuru ve galebelik olanı budur .

Esas itibarile bu iki oymaga tahtacı denilir . Evvelce her oymak kendi adile anılırdı . sonradan „ Cidde „ den gelmiş olan bir Arap bu iki oymak halkına tahtacı unvanını vermiş ve bu isim tetrisen bütün oymaklara teşmil edilmiştir .

İran tebasından olan Tahtacıların butunu, bir kacı müstesna olmak üzere, bu iki oymaktan yani „ çaylak ” ile „ Şehepli „ oymaklarından olduğu gibi Abdal nüfuz tezkeresi olanların umumuda bu çaylak oymağındandır .

Tahtacı köylülerinin ve göcebelerinin çoğu bu çaylak oymağına mensupturlar. bunların kısmı küllisi kışın Madran yaylalarında yazın Aydının“Çime„ kazasına merbut “Köycegiz„ civarında ikamet ederler .

* *

Tahtacıların Abdal nüfus tezkeresi almaları ve İran tabasından olduklarına dair pasaport taşımaları tahtacıların milliyetini ve tarihlerini araştıranlar için şaşırtıcı iki hadise gibi görünüyor .

Bu iki hadise hakkında daha etraflıca malumat edinmek için kara hisar vilayetine tabi „ Sandıklı ” kazasında otarlılarda İran şehben-

derigi vazifesini gören ve şimdi ticaretle meşgul olan „Ali riza„ bey-le görüşüm .

Altmış beş yaşlarında tahmin edilen buzatın lehcesinden İrandan gelme olduğu anlaşılıyordu . Çoktan beri buralarda yerleşmiş ve ev-ladü ahfat sahibi olmuş bulunduğunu ve istibdat devrinde uzun müddet fahri şehbenderlik ettiğini söz arasında bilmünasebe ifade etti .

Bu zat Tahtacılar hakkında dedi kodü mevzuu olan şu iki hadise hakkında şu malumatı vermiştir:

“Tahtacıların muhtelif yerlerde dagınık bir halde ve ekseriyetle göçebe halinde dağlarda Tahtacılık ile meşgul oldukları malumunuzdur. Ben bunlardan 150 hane kadarının kendilerini İrandan gelmiş addettiklerini ve iran tabasından olduklarını söyleyenler bulunduğunu biliyorum .

Bunların ellerinde eskiden kalma bir takım pasaportlar vardı. pa-saportu olanlar O tarihlerde Sandıklıda bulunan Şehbenderliğe mura-caat ederek pasaportlarını teçdit ettirirlerdi. esasen pasaport, eskiden pasaportu olanlara verilirdi. Bizim vazifemizde bunların muameleleri-ni teçdit etmekten ibaretti .

Bunlar fevkalade desiseci ve hilekâr adamlardır. Bir yerde bir kuvvat yaparlar ve pirelendik diyerek oradan kaçarlar.

Bunlardan bir kaç haneyi bir gün bir yerde görürsünüz fakat ikinci günü hiç birini yerinde bulamazsınız; adreslerini sorarsan yanlış söylerler ve sahte isimler takınırlar .

Bunların her birinin bir kaç ismi vardır. Bunlar dağda büyümüş oldukları için şehirde dayanamazlar. göçebeleri ekseriyetle dolandırıcıdır. Tahtacılar sair Aleviler gibi askerliği sevmezler, asker olmamak için her türlü hilelere muracaat ederler. İran tabasına geçmek, kıpti diye nufusa kayıt olmak hep bunun neticesidir. Bunların kendi yoldaş-larından mada kimseye emniyetleri yoktur. An’anelerini, itikatlarını kimseye söylemezler.

Ben kendim Şif ve Ca’feri mezhebindenim. Benim mezhebimi bil-dikleri halde kendi mezheplerini benden saklarlar. Bunlar pek aşağı bir millettir. Fikrimce bunlar kıpti milletindendir. Bir çoklarında kıpti nufus teskeresi vardır. İcabına göre kıpti yahut acem tapası veya başka bir sıfatla meydana çıkarlar. İcap ederse büsbütün izlerini kayp ederler.”

Sabık şehbender Ali riza beyin verdiği malumatın calibi dikkat olan noktalarını (Yanın yatır) Ocaklılarından hasan mumtaz beye söy-ledim. Bu ithamlara muttali olan mumaileyh şu izahatı verdi :

“Tahtacılardan bazı Çaylak aşireti efradı abdalların nufus tezke-

relerini almışlar ve bilahare pasaport uydurarak İran tabası haline girmişlerdir. Bunlardan maksat hep askerlikten kurtulmaktır.

İranın sabik konsolozu bunların bazılarına çingenelik izafe etmek isteyorsada hiç biri için böyle bir endşe yoktur. Bundan elli sene evvel hükûmet kıptilerden asker almadığı için bası tahtacılar kıpti diye nufusa kayd edilmişlerdir. Halbuki bunlar anasıl Çaylaktırler .

Bazı tahtacıların İrani olmalarına gelince benim anladığıma göre bu hale asıl sebep olanlar ma'hut Ali riza beyle battal kahyadır .

Battal kâhya İsparta ormanlarında oturur. Bunlar pasaport aldıkları zaman Mutasarrıf bunları tanımadı onlarda Dinar cihetine kaçtılar. Dinar Ozaman Bursa vilayetine tabi birtarafı konya, bir tarafı İzmir, bir tarafı Bursa olduğu için bunlar buradan her tarafa giderler . ve valiler bir birile anlaşınca kadar bunlar fenalıkta devam ederlerdi .

İran tabasına geçenlerin bir kısmı Anamordan, bir kısmı Antalyadan, bir kısmıda Selekdedendir. bunların ekserisi çaylak olduğu halde aalarında Şehemli oymağından ve Evcilerden olanlarda vardır. bunların bulundukları yerlerde zaten nüfus tezkereleri mevcuttur. sicillinufusta kayıtları olduğu halde ellerinde birde pasaport vardı. bunların hısım akrabası çoktanberi burada yerli oldukları halde bunların irandan gelmiş olmaları imkan haricindedir.

Bunlar pasaport almıya gittikleri zaman konsolos bunların ellerinden türk tabası olmadıklarına dair sureta bir senet alır ve pasaport verirdi. bu suretle bunlarda askerlikten kurtulurlardı.

Maksat konsolozun para çekmesidir. Bunların bir de kâhyaları vardır. bunlarda bu vesile yle aşiretten para çekmişlerdir.

Fakat bunlar içinde en ziyade muhsit bir adam olan Battal kâhya kendini oralarda tanıtmak ve Tahtacılar üzerinde nüfuz tesis etmek için tahtacılarıda bu fena yollara sevk etmişlerdir .”

Hasan mumtaz beyin verdiği izahattan Battal kâhyanın dede ocaklılarını tanımayarak bir aşiret reisliği gayesini istihdaf ettiği zan edilebilir. çünkü Hasan mumtaz bey kolay kolay bir tahtacı aleyhinde bulunmaz ve bütün tahtacıların âsiliten, derebeylik fikrinden Muteneffir, sofulugu şiar edilmiş bir derviş zumresinden ibaret olduklarını söylediği halde Battal kâhyanın aşiret arasında nüfuz tesis etmek istediğini itraf etmezdi.

Bu hadise bizim için ictimai zumreler hakkında mutlak veyekciyet hukumları verilmesinin isabetsizliğine bir misal teşkil eder.

Filhakika Niğde dağlarında, Buladan yaylasında veya Anamor muhitinde dolaşanlarla İzmir civarında, veya Antalya, vediger bir yerde bulunan tahtacılarda aynı evsaf ve seciyeyi aramak ve hepsini ma-

Keza“Narlı dere” portakal ve limon bağçeleri ve bağlarııyle refah menbaidır. fazla olarak buralarda incir ve zeytin mahsulu mebzulen yetişir. turfanda yetiştirdikleri baklanın okkasını elli kuruşa satan bu köylülerin sefaletinden bahs etmek ne caiz nede makul olamaz.

Bunların ust baş pis gezdikleri hakkındaki şayialarında doğru olmadığına şahit oldum. gezdiğim yerlerde hiç bir tahtacının diğer bir köylüden telebbus itibarile aşağı kaldığı görülememiştir. fazla olarak mesela iki mahalleden ibaret olan “Narlı derenin Tahtacılarından teşekküleden yukarı mahallesi, Bayat Alevilerinden teşekkul etmiş olan aşağı mahallesinden çok daha temizdir. köyun sokakları kadınlar arasındaki tesanüt ve el birliği neticesinde muntazaman süpürülür. umumiyetle havlu duvarları sokak cihetinden dahi sıvalıdır. kapular ve ev havluları sanki buralardan hiç bir hayvan geçmemiş gibi temizdir.

Köyde Tahtacılar a ait olan mezarlıkları fark etmek çok kolaydır. Tahtacı mezarları süpürülmüş, mezarlara çiçekler dikilmiş ve hatta dedelere ait olankabırlar ın etrafı kırmızı toprakla sıvanmıştır.

Tahtacıların kabirlere ve köy sokaklarına ettikleri itinanın yüksek derecesini Urla cihetinde “Kızıl bağçe,, köyünde gördüm. Burada Çaylak oymagından olan tahtacıların sunnilerden ayrı bir mahallesi vardır. Her sabah kadınlar kendi evlerini temizledikleri gibi el birliğiyle sokakları süpürürler. Burada mezarlara karşı edilen itina oderece artmıştır ki her aile en yakın tarlasına ölülerini defn etmek gibi gayrı makul ve fena bir ifrata düşmüş ve her kabre Narlı dere de olduğu gibi manzum kitabeler dikilmiş ve taştan lahitler örülmüştür. Burada kabristanın zemini kâmilten kireç ile sıvalıdır. Kabirlerin etrafı çiçekler ve ağaçlar la tezyin edilmiştir, ihtimal bu köyde tahtacıların iskânına ön baş olanlar bunlara bidayetden böyle bir şiraze vermişlerdir lâkin bunlarda öyle calibi dikkat haller görülmüştürki ruhi tesirat olmadıkca bu tezahurleri körmek mümkün degildir. Bu köyün Tahtacılarında, her evde kış zahiresi olmak üzere taze fasulya, bamya patlıcan kurutuluyor. Üzüm suyile nişastadan bir nevi köfte yapıyor. Sirke, şarap, pekmez, üzüm reçeli ve muhtelif reçeller imal ediliyor. Her hane rakısını ve lüzumu kadar sabununu kendi mamulatından temin ediyor. Bu köyde, civar tahtacı köylülerinin kendi zaruri ihtiyaçlarını kendilerinin mamulâtı olmak üzere temin ettiklerini söylediler. Lâkin bu sözün ne dereceye kadar doğru olduğunu tahkik edemedim.

İhtimal ki bu ahval ocıvardaki sunni köylerinde de mevcuttur ve ihtimal ki yakın zamanlara kadar tahtacıların pazarlardan ve sunnilerden alış veriş etmelerinin adet ve itikatlarıncâ memnu ad edilmesi kendilerini bu gibi ihtiyaçlarını bizzat temine sevk etmiştir.

Zan edilebilir ki sunnilerden sebze almak ve ya onların imal ettikleri sabun gibi şeyleri necis addetmek bunların cumlei mutekadattındandır. ve bu itikat tahtacıları bizzat istihsalata sevk etmiş olabilir.

Burada söylemek istenilen şey tahtacılar hakkında vaki olan ittihamların dogru olmadığını göstermektir. Şüphesiz bu ahval umum tahtacılarla teşmil edilemez. Bunlar içinde zarurette yaşayan köylülerin bulunacağı da şübhesizdir ve bu gibilerin ahlak ve seviyye itibarile digerlerinin dununda olacağı da tabiidir. Lâkin ne bu gibi sefalet levhalarını nede misal olarak gösterdiğim köylerdeki refah numunelerini umum tahtacılar için vasfı mümeyyiz olarak göstermek doğru degildir.

Bu mutalealar el'an göçebe halinde bulunan tahtacılar hakkında da tatbik edilebilir. umumiyetle onların ne sefaletinden ne de refahından bahs etmek doğru olamaz. Sair göçebelerde olduğu gibi bunlar içinde her türlüünün bulunması mümkündür.

Sabık şehbenderin ve umum köylü telekkisinin bunların dolandırıcı oldukları hakkındaki isnatlarının mahiyeti de bu izahtan anlaşılır. Zaruret içinde bulunan bir tahtacı köylüsü ve ya göçebesi böyle bir sergüzeşt geçirmiş ola bilir. Lâkin bunu tahtacıların seciyesi imiş gibi göstermek ve ya umum tahtacılar bu hali teşmil etmek doğrudur.

Yalancılık bahsına dair olan iddiaların kıymeti ise tahtacıların itikatları, adet ve ananeleri ve bilhassa sunnilere karşı olan vaziyetleri görüldükten sonra anlaşılacaktır. Yoksa bir tahtacı ister zaruret, ister refah içinde olsun kendi mezhepdaşlarına karşı hiçte yalancı degildir.

Bunların manevi halleri ileride tahtacıların dini ve sirri hayatları tasvir edilirken tafsıl edileceği için burada bu izahı kafi ed ediyoruz.

* *

3 — Sivri külahlı oymağı: bunlarda “yanın yatır” ocagina merbutturlar. Tahtacı oymakları ekseriyetle saf ve doğru insanlar oldokları halde Sivri külahlılar hileyi severler. Meselâ tahta tomrugunu veya ale'ade odunu şatacakları zaman hayvan üzerinde yüklü iken pazarlık ederler ve parasını almadan yükü indirmezler. Çünkü tahtanın veya odunun yüz tarafı güzel, gösterişli fakat iç tarafı bozuktur. bunlar İzmir dağlarında, Sivri Hisarda, Kemal paşa kazası taraflarında ve Urla havalisinde bulunurlar. bu oymağın bir kısmı Midilli de bulunuyordu. Bunlar şimdi muhacir olarak gelmişler ve Kemal paşa kazasında iskan edilmişlerdir.

Kokluca Tahtacıları: bunlar Sivri külahlılar oymağındandır. Midilliden muhacir sıfatile geldikten sonra bu namı almışlardır.

4 — Cingöz oymağı: bunlar hususi bir oymak ismi taşıdıkları halde

Sivri külâhlılardan ayrı bir oymak değildirler. oymakların kısa zamanlar içinde isim değiştirmelerine en iyi misal bu oymaktır. çünkü bunlara aynı zamanda Üsküdarlıde denilir.

bunlardan Kemal paşa kazasında, Durgut kasabasında bulunduğu gibi Manisanın kara oğlu civarında, Bergamede ve menemen kazasının emir alem köyünde üç beş hane vardır. Yanınyatır ocaklılarının en görgülü ve en yaşlısı olan Seyyah efendi Cingözler Üsküdarlılarla birdir ve Sivri külâhlılardan müstakil bir oymaktır diyor. filhakıka Cingözlerin oturdukları yerlerin Sivri külâhlıların bulundukları yerden bütün ocaklılar tarafından ayrı gösterilmesi Seyyah efendinin mütalaasının doğrulugunu teyit etmektedir.

5 — **Üsküdarlı oymağı**: Eseli oymağından ayrılmış ve Rumeli seyahatinden sonra bu namı almış olan bu oymağın ekseri halkı Adana civarındadırlar. Bunlardan buralarda bulunanlarda varsada buradakiler Sivri külâhlı namını taşımaktadırlar. bunlar hakkında izâhat evvelki bahusta Eseli oymağından bahs edilirken tafsıl edilmiştir.

6 — **Enseli oymağı**: Bu oymağın ismi çok eskidir. Bugün mevcut olan oymakların halî hazırdaki unvanlarının muahhar tarihte çıktığı ve eski isimler değiştiği halde bu oymak elan kadim unvanını muhafaza etmektedir. ve bizce bu isim tarihidir. fakat bu ismin asıl eski şekli “Eseli,” dir ve Enseli şekline sonradan girmiştir. Eseli hakkında tarihi kısımda izahatvardır. yine orada bu oymaga bazen “İsalı,” denildiği de gösterilmiştir .

Enseliler elyevm Fethiye kazası dahilinde Beş kaza nam mahalde (200) hane kadar hayme nişin halindedirler .

Bu gün yine Eseli namını taşıyan ve yukarda kaba kaba konuştuklarını, ve soğuk kanlı olduklarını söylediğimiz oymak Fenike ve Antalya civarında oturmaktadırlar .

Enseli ve Üsküdarlı oymakları ekseriyetle “Yanın yatır,” ocağına merbut iseler de içlerinde Hacı emirli ocağına ve ya her iki dergâha tabi olanlarda vardır .

7 — **Ala abalı oymağı**: Bunlar “Yanın yatır,” ocagına merbutturlar. Bunlardan bir köy Haçın cihetinde ve ekserisi “Dur Hasan dede,” köyünde dir. Bunlar elyevm rençberlikle iştilal ederler .

Tahtacılardan son zamanlarda bazı rençber köyleri husule gelmişsede bu iki köy eski zamandan beri rençberdir. Bunlara kendileri ve umum Tahtacılar Alaabalı, dedikleri halde etraftaki köyler “Türkmen,” derler. Esasen bütün Tahtacılar Türkmen oldukları için Türkmen kelimesi bunların hususiyetini ifade etmez. Bu sebeple biz bunlara Alaabalı demekteyiz .

8 — **Çiçilli oymağı** : Yanın yatır ailesine merbut olan bu oymak Çanak kale taraflarındadır. Bunlarada oranın halkı Türkmen namını vermektedirler .

Tahtacı namı malum olmayan yerlerde bizim oymaklarımıza Türkmen denir. Tahtacı unvanı teammum etmiş olan yerlerde Türkmen ismi unutulmuştur. Bunun yerine Tahtacı unvanı kullanılır .

9 — **Mazıcı oymağı** : Bunlarda Çanak kale taraflarındadır. Bunlara da oralarda Türkmen denilmektedir. halbuki bunlarda bizim başlıca bir oymağımızdır. ve yanın yatır ocasına merbutturlar .

10 — **Kahyalı oymağı** : bu oymak bergama taraflarında ve Balıkesir civarındadır. Balıkesir civarında Çepni köyleri de vardır. bunlarda Alevi oldukları için Tahtacılarla Çepnilerin ayrılığı Çepnilere yörük Tahtacılarla Turkmen denilmek şeklinde tezahur etmektedir.

11 — **Gökçeli oymağı** : bu oymağın unvanıda tarihidir. bunların hakkında eskilerden kalma bilgilerimiz az olmakla beraber bunların mühim ve kalabalık bir oymak olduğunu söylemiştik. bugün bunlar Adana taraflarında ve Akhisar civarında bulunmaktadırlar. Akhisardaki Tahtacılarla umumiyetle Turkmen denilmektedir. bunların nüfus sicillerinde pek eskidenberi Türkmen diye kayıt vardır. halbuki hepsi Tahtacıdırlar ve yanın yatır ocasına merbutturlar. Akhisarda Turkmen namını taşıyan bütün köyler Tahtacıdırlar.

12 — **Nacarlı oymağı** : buda Gökçeli ve Eseli gibi tarihi bir isimdir. İzmir civarında bugün Çobanlı diye anılan Tahtacılarla Nacarlı denildiği gibi asıl eski unvanı muhafaza eden Nacarlılar kıbrıstadırlar.

* * *

1 — **Şehepli oymağı** : Hacı emirli ocagının mensup olduğu bu oymağın kısmı küllisi Reşadiyededir. Cebeli bereket ve Osmaniye civarındaki Tahtacılar bunlardandır. Kara hayit karyesi ve İzmirin yukarıda bilmunasebe izah edilen Bulgurca karyesi bu oymaktandır. Bunlardan Bozanti ve Antalya civarında da vardır. Son zamanlarda Yaninyatır ocaklıları Narlı dere de ikameti ihtiyar ettikleri gibi şehepli oymağının ocaklıları olan "Hacı emirli," aileside Aydın ile Söke arasında gümüş köyünde otururlar. Bn gün bu ocaklılardan kalmış olan iki gencin büyüğü Bulgurca da oturuyorsada bu esaslı bir şey değildir.

Şeheplinin bir çok oymakları vardır ki bu oymaklar İzmir civarında olduğu gibi Alaiye, Aydın ve Adana taraflarındadır. Bunlardan bazilerinin Çaylaklılar gibi İran tab'ası olduklarına dair izahat yukarıda geçmiştir.

2 — **Kabakcı oymağı** : bu oymak Şehepliye tabi yani Hacı emirli

ocağına merbuttur. Bunların bir kısmı İslahiye civarında İbrahimisani tekkesinin bulunduğu taraflarda, diğer kısmı Denizli civarında otururlar. İslahiye taraflarındaki aşirete ora halkı Türkmen namını vermektedirler.

3 — **Aydınlı oymağı:** Bunlar Adana taraflarındadırlar. evvelce Adanadan Aydına gelmiş sonra tekrar Adana taraflarına gitmiş oldukları için (Aydınlı) namını almışlardır. Bunlarda şehrepli oymağına tabi ve Hacı emirli ocağına merbutturlar.

*
* *

Tahtacıların bu günkü oymakları bunlardır. Bunların gerek “Hacı emirli,” ocağına merbut olanları ve gerek “Yanın yatır” ocağına merbut olanları hakkındaki bu malûmatı Yanın yatır ocaklıları vermiştir. Bunlar haricinde gerek tarihi oymaklardan ve gerek hali hazırda mevcut olanlardan daha bazıları varsada o derece ehemmiyetleri olmadığından hatırlarına gelmediğini söyleyorlar. Yalnız ısrar edilen nokta bunların umumiyetle Türkmen oymaklarından olduğudur.

Tahtacılar, kendilerinin Türkmen boylarından bulunduklarına dair olan kuvvetli kanaatlarını hiç tereddüt emaresi göstermeden izhar ediyorlar.

Bunu tahkik etmek lüzumunu ileriye sürdüğüm zaman bir bedahetin ispatına teşebbüs edilince nasıl abes bir vaziyet karşısında kalırsa bu mesele karşısında ocaqlılar aynı suretle mutehayyir kaldılar.

Tahtacı ünvanının kullanılmadığı yerlerde Tahtacılar umumiyetle köylüler tarafından “Türkmen,” denildiğini ve bunun bu günde bir çok taraflarda aynı vechile kullanılmakta devam ettiğini ve Tahtacıların bir çoklarının yukarıda işaret edildiği vechile siyli nufusta eskidenberi Türkmen diye kayt edilmiş olduklarını söyleyorlar.

Esasen kendileri Türkceden başka hiç bir dil bilmeyorlar.

Babadan, dededen kendilerine intikal eden ananelerin, adetlerini, telebbüs ve lehce gibi tarzların diğer Türkmen oymaklarının anane, adet ve lehce tarzlarına tamamen mutabıktır. Bunu sarahatla söyleyorlar ve bu hususta tereddüt edilecek ufak bir endişe bile görmeyorlar.

Tahtacılar arasında gerek bu günkilerde ve gerek ananelerini muhafaza ettikleri kadîm cetlerinde Türkceden mada Acem, Kıpti dillerini ve ya sair bir dil bilen ve öğrenen hiç bir fert bulunmadığını kat'iyetle söylediler.

Filhakika diğer Türk köylülerile hatta Alevi Türk ve Türkmen köylülerile karışmaktan asırlardan beri çekinmiş olan oymaklar içinde eğer eskiden başka bir dil bulunsaydı daima dağlarda ve çadırlarda yaşayan bu halkın lisanını değiştirmesi asla tasavvur edilemezdi. Bu cihetle bu noktada tereddüt edilecek bir şey olmadığı meydandadır.

“Hasan mümtaz,, bey ve “Seyyah,, efendi diyorlar ki Tahtacı namı Gelgel gibi umumi bir isimdir. Nasıl Gelgel Türkmen uluslarından en büyük bir boy ise ve bunlar bulundukları yerlere göre muhtelif isimler aldıkları halde Gelgel namını muhafaza ediyor ve Türkmen olduklarına hiç bir şüphe arız olmayorsa Tahtacılar da bunun gibi bir çok oymak isimlerini taşıdıkları halde Tahtacı ünvanı altında birleşirler. ve isim değişmesi bunların Türkmen olmalarına şüphe iras edemez.

Esasen tahtacı ismi bize muahhar bir tarihte verilmiştir. Aramızda “Ciddeden bir arap gelmiş ve bize tahtacı demiş o tarihten beri Tahtacı namı kalmış,, diye bir anane varsada bu sözün menşei ve ifade ettiği mana anlaşılır bir şey değildir.

Bizim kadım oymaklarımız saır türkler gibi göçebe halinde koyon ve keçi sürülerile geçinirler, at ve kısrak sürüleri bakarlar; sığır, Deve, Katır beslerlerdi. Evlerde kadınlarda kilim, halı, aba dokurlardı. Sonra ihtimal mezhebimizdeki sırrilik yüzünden veya Alevilige karşı yapılan aksülamel hareketlerinden kurtulmak için kenar yerlere, dağlara çekilmek mecburiyeti hasıl olmuş ve yaşamak sevki tabiisile oymaklar odun, ağaç alış verişine başlamışlar, balta ve hızara sarılmışlar ve nihayet tahtacılık bir sanat haline girmiştir. meselenin başka şekli yoktur.

Oymaklarda sanatların göre isim alma keyfiyeti her zaman görülür. Netekim Tahtacılardan olmayan Evcı oymağına topak evi denilen evleri yaptıkları için bu nam verilmiştir.

Hasan mümtaz beyin kısa zamanlar içinde oymakların isim değiştirmelerine dair verdiği izahatı yukarda nakletmiştik. bu oymak isimlerinin istikbalde alacağı yeni isimlerinde ruşeym halinde bulunanlarına ve bilhassa Narlı dere de bulunanların bu gün Hindiler, Abdal, dana-baş, Aşıklar, Topaklar gibi mevcut Aile isimlerinin yarın için birer oymak ismine namzet bulunduklarına işaret etmiştik. bu sebeble bu nokta etrafında fazla ısrara lüzum görmeyoruz.

* * *

Yukarda oymaklar hakkında izahat verilirken bunların nerelerde bulunduklarını da göstermiştik. Ancak ocaklılar bu hususta tam malûmat veremedikleri gibi her oymağın nüfusu hakkındada tespit edilecek bir ifade de bulunamadılar.

Umumiyetle söylediklerine bakılırsa Tahtacılar Anadolu da - eski teşkilata göre sekiz vilayet dahilinde-on beş bin, Hasan mümtaz ve Seyyah efendilerin ifadesine göre yirmi bin hane kadardır. Umumi nüfuslarını yüzbinden fazla tahmin ediyorlar. yukarıda gösterilen yer-

lerden mada Tahtacılar Çanakkale, Balıkesir ve İzmir taraflarında, Kemal paşa kazasında, Urla ve Bergamada, Somada, ve Akşehirde, Aydın, Milas, Bodrum, kuycegiz, Fethiye, Elmalı, İstanas, Manavkat, Alâiye, Serinci, Anamor, Selefkenin Ovaçık taraflarında, Mot kazasında, Mersinin Çokallı, Meledik taraflarında ve Tarsus aralarında, Ulukışladan ötede, Kelindiri, Akhisar, ceyhan taraflarında kesretle bulunmaktadır.

Manisanın Tekeli köy ve karıncalı civarında, Kayserinin cenup taraflarındaki dağlarda az miktarda mevcutturlar :

Antalya, Fenike, Karaman, Adana dağlarında daha galebeliktirler. İsparta, civarında hayli tahtacı bulunduğu gibi Şehir dahilinde de Kira ile oturanlar vardır. Bordurda keza kirayle otururlar. Bunlar seyyardır nerede iş bulurlarsa sırf Tahtacılık ve kerestecilik ile iştiğal ettikleri için oraya giderler .

Buralardan mada Meraş ve Ayıntap civarındada bir hayli Tahtacı vardır. Malatya ve Harput kenarlarında uzun müddet dolaştıkları için oralarda eskilerden kalma bir kısım Tahtacıların bulunması muhtemel olduğu gibi halep semtlerindede bugün Tahtacı bekayasının bulunduğunu tahmin etmektedirler. Bağdat civarında ve kıbrısta ise Tahtacıların elyevm mevcut oldukları kat'idir.

BU BAHSIN ZEYLİ

Tahtacıların oymaklarına, Cografî tevezzulerine, milli ve İrki vaziyetlerine ve yaşayışlarına hulasa maddi hayatlarına tahsis ettiğimiz bu kısma nihayet vermeden bunların maddi yaşayışlarıyla alakadar olan bilgileride buraya kayt ediyorum .

Hasan mümtaz beyin verdiği habere göre "Tahtacılar da hiç bir sahil yoktur. „ bu söz Tahtacıların zaten malum olan çalışkan ve maişetini kendi sa'yile istihsale alışkan insanlar olduklarının kısa bir ifade sidir. Aynı zamanda bundan Tahtacılar da malûlleri ve ihtiyarları koruyan bir teşkilat mevcut olduğuda anlaşılabilir. Filhakika sofuluk hayatı geçiren zümrelerde teavün ve tesanüt fikirleri çok kuvvetli olduğu için böyle bir teşkilatın mevcudiyeti kolayca kabul edilebilir .

Yine Hasan mümtaz beyin verdiği malûmata nazaren "Tahtacılar da marazi şehvet hadiseleri tamamen mechuldur. „ Fikrimce bu iddia yalnız Tahtacılar için değil bütün köylüler için ve göçebe hayatı yaşayan bütün aşiretler içinde doğrudur .

Tesettür fikri nerelerde az cayı tatbik bulmuşsa daha doğrusu tesettürün tahrik ve teşdit ettiği kıskançlık hissi azgın ve müz'ic şeklinde nerelere girmemiş ve tahribat icrasına muvaffak olmamışsa oralarda marazi şehvet hadiseleri hayale bile gelmemiştir .

Tahtacılar da ise ne tesettür fikri nede kıskançlık hissi kendilerini rahatsız edecek derecede olmadığı için marazi hadiselerle saik olacak vaziyetler ihdas edilmiş değildir.

Aynı zamanda Tahtacılar da kendilerine mahsus evlenme ve tabiri mahsusuyla kız kaçırma usulü ile kızlar ve oğlanlar daha bulug çağında iken aile hayatına girdikleri için böyle marazi hadisele onlar için mevzuu bahs bile değildir. Hatta bundan dolayı Hasan mümtaz beyin evvela not ettirüp bil'ahara sildirdiği şu "Bizim aşiretlerimizde hiç bir fahişe yoktur. „ fıkrasının vakıa mutabık olduğu fikrindeyim.

Hasan mümtaz beyin, bu sözü not ettirdiği halde sildirmesine sebep benim bir itirazım olmuştu: umumi harpten sonra Tahtacılardan bir kızın bir sunnuyle izdivaç ettiğini, bir diğerinde İzmirde serbest yaşadığını haber almış ve kendisine sormuştum. Bu hadisenin vaki olduğunu kabul etti ve evvelce verdiği kat'i hükmünü geri aldı. İleride adetler tetkik edilirken bu neviden bazı misaller daha göreceğiz. lakin endişeye mahal yoktur. Beşeri hayatta kahir ekseriyyet için külli ve umumi hükümler dogru olarak kabul edilir.

Hasan mümtaz bey bu da'vadan kolayca feragat ettiği halde aksi davada ısrar ediyor: Tahtacı delikanlılarının fuhş hayatına asla ragbetleri yoktur. Binaen aleyh aşiretlerimizde Bel soğukluğu, Firengi gibi sui istimalden neşet eden hastalıklar kat'iyyen bulunmaz diyor.

Anadolu köylerinin çoğunda bu iki hastalığın hayli tahribat yaptığı malumdur. Çıbıkabatta bu hastalıkların dahaziyade Alévilerde bulunduğu intibainı almıştım. Lakin Tahtacılar hakkında bu ciheti tahkik etmek mümkün olmadı.

Tahtacıların, Tahtacı olmayanlarla her hangi suretle olursa olsun temas etmeleri akideleri iktisasından olarak şiddetle memnu olduğu için bu hastalıkların sirayetine bu suretle set çekilmiş olabilir.

Fuhş hayatına ragbet etmemek ise şehirlerden uzak köylerde ve göçebe halinde bulunanlarda ihtiyacların ve temayüllerin mahdud olmasından dolayı ekseriyyetle bir vasfı farik halinde mevcuttur. Alakadar doktorlar tarafından tekzip edilmedikçe bunları bir hakikat olarak kabul etmemize mani yoktur.

* *

Tahtacılar da bu gibi calibi dikkat hususiyetler vardır. Bunların madi hayatları hakkında tam bir fikir edinmek için diğer bazı hususiyetlerini de bu bahse ilave edelim.

Tahtacılar umumiyetle ve servetleri müsait olduğu derece her akşam dini bir vazife olmak üzere Rakı içerler. İşret istimalinden dolayı hiç birinde taşkınlık ve sarkıntılık görülmez. Sarhoşluk kendileri için hiç bir fenalığın mebdei olamaz içkiye o derece alışkındırlar. Sarhoşluk

delikanlılar arasında bir birine tecavüz ve kaba dayılık etmelerine sebep olmaz. Aralarında hiç bir kaba dayı ve kendi ifadelerine göre “hiç bir kâtil yoktur.”

Diyorlar ki: “şimdiye kadar aşiretten hiç bir eşkiya türememiştir. ellisene evveline kadar katil hadisesi bizce malum degildi. Muahhar devirlerde bir iki katil vakası oldu. Fakat bu, katillik degildir. Mesela aşiretten bir kadın namussuzluk yaparsa derhal öldürürlermiş. Bu cinayet degil namus belasıdır.”

Tahtacılar umumiyetle silah kullanmasını bilmezler. At ve silah onların göğüslerini kabartmaz. Bil’akis ruhlarına sıkıntı verir.

Dini hissin tesirini görmeli ki Türkmenler Anadoluya akın ettikleri zaman Türkmenin bu saf’boyu da şüphesiz diğerleri gibi Anadolu ovalarında at oynatırlardı. Ve sonra bunların aralarında mezhep kavgaları çıktığı zaman bunlar sur’atle silahlanarak hararetle dağları aşarlar ve şevkile döğüşürlerdi. Şimdi ise silahtan, atdan ve harpden nefret ediyorlar. Ve bunlar Din ve mezhep namına oluyor.

Dini hissin şu tecellisini görmeli ki rakı denilen şey dinin esasında mustekreh ve en büyük günah olmak üzere şiddetle zecr edildiği halde o dinin bir mezhebi olmak üzere gecinen bu telekkide rakı dini merasimden bir fariza olarak hürmetle cayı kabul buluyor. Bir tarafta raks ve saz memnuat dan ve lu’biyatdan addediliyor diğer tarafta bunlar dini merasim ve erkenden sayılıyor.

Tahtacıların bütün ahvalinde bu esrarın tecellilerini görmek kabil-dir. Kahramanlar abdallaşmış, heyecanlı ruhlar sönmüş ve çelikten dimağlar paslanmış.

Bunların kendi aralarında bir Kahraman destanı vardırki Tahtacıların kendilerini vazih bir surette tasvir ettiği için çok şayanı dikkattir.

Destan muhteviyatının hulasesi şudur:

Susam adasından katırcı yani isminde bir çete reisi İzmirle Urla arasındaki mıntakaya çetesiyle beraber geliyor ve Tahtacılardan bir kız kaldırıyor. Bunun üzerine aşiret çeteyi takibe koyuluyor. Fakat hiç birisi silah kullanmasını bilmeyorlar yalnız susamlı oğlu atılıyor ve büyük kahramanlık gösteriyor.

Bu vakanın cereyan ettiği yerde susamlı uglunun kahramanlığının hatıraları ve erazi üzerindeki hareket noktaları tasvir edilmektedir. Susamlı bahar namını taşıyan bu kahraman namına Tahtacıların ye-gâne milli destanları budur. Maal’eseff destanın tamamını elde edemedim. Bana destandan okunulan parçalar ve hikâyeyi nakl edenlerin izahatı susamlı baharın kızı kurtaramadığı ve yanının muvaffakiyetle cayıklara bindiği merkezindedir.

Zannıme göre destan Tahtacılarda bir heyecan uyandırdığından

dolayı değil kendi aralarında mevcut şiir tarzlarından bir numune almak üzere mahfuz kalmıştır.

Filhakika Tahtacılar da şiire karşı sâir Alevilerde olduğu gibi kuvvetli bir temayül vardır.

Şiir — Nefesler halinde — yol erkânından olduğu için okuyup yazma bilmedikleri halde bunların aralarında bir çok nefesler ve mer-siyeler ezberinde bulunan zakirler ve nefes, Agıt ve kitabe inşat eden halk şairleri vardır. umumiyetle Tahtacılar dini mecburiyet altında müteaddit nefesler ve bilhassa Ayin esnasında okunanları ezberden bilirler. Bu cihet Tahtacıların manevî hayatları gösterildikten sonra izah edileceği için burada tafsile lüzum görülmemiştir.

TAHTACILARDA TAHSİL

Ocaklıların verdikleri malûmata nazaren Tahtacılar da Hızır efendiye kadar okuyup yazma bilen yoktu. Bulunsa bile yalnız Dede ocaklıları arasında ve alef'ade bir mektubu okuya bilecek derecede idi.

Ancak bundan kırk elli sene evvel Hızır efendi Bordur Alevilerinden Halil efendi namında bir muallim getirtti. işte bu tarihten itibaren bizde okur yazar bulunmaya başladı. bizde ilk muallim budur. hepimizin hocamız budur.

Bugün Tahtacı ocaklıları umumiyetle okur yazar takımındadırlar. Narlı dere, Cuma ovası gibi zengin köylerde yirmi yaşına kadar bu günü gençlik okuma yazma bilirler.

Sırf tahtacılardan ibaret olan köylerde kız, erkek mektebe devam ederler. Sünnilerle mahlut olan köylerde yakın zamanlara kadar yalnız erkek çocuklar mecburiyet altında mektebe gönderilmektedir.

Kız çocukları kat'i surette diğer kızlarla ve sünnilerle ihtilat etmezler. Muallimlerin vaki olan teşebbüsleri ve tazyikleri bu babta se-meresiz kalmıştır.

Bazı muallimlerin verdikleri malûmata göre tahtacıların tahsil hayatında calibi dikkat hususiyetler vardır.

Bunlar Bekir, Ömer osman gibi kelimelerden müteneffirdirler ve bu isimleri talaffuz etmezler,

Mektepte çocuklara Ayı kelimesini de okutmak mümkün olmamıştır. yalnız çocuklar arasında sünni çocuklarını söğmek için „Ayı Türk” dedikleri vakidir.

Bu ciheti tahtacılarından tahkik ettim. Maymun; Şebek kelimelerinde ayı gibi talaffuzu memnu olduğunu söylediler. bir Tahtacı mecburiyet dahi olsa bu kelimeleri talaffuz etmez, bunları nakletmek za-

rureti hasıl olduğu zaman bu kelimeler yerine (Filan) derler. Kendilerine Ayı,Maymun denirse fevkâl'ade kızarlar.

Tavşan bunlarca sair Alevi ve Bektaşilerden başka bir tarzda telekki edilmektedir. bu kelime talaffuz edilebilir. yalnız Alinin kedisi olduğu için etini yemezler.

Tahtacıların kendi aralarında mektebe çocuklarını göndermemelerinin sebebi olmak üzere kıraat kitaplarında Ayı, Maymun, Tavşan gibi hayvanlar hakkında bazı hikâyeler bulunmasını bahane etmektedirler.

Tahtacı Aleviligi arasına Çelebi kolu Aleviliginin te'sirâtı ve Bektaşî nefesleri, kendilerine ilk muallim olan Halil efendi zamanından beri girmiş olması muhtemeldir.

Çünkü bu iki nevi Alevilik arasında ilk temas bu muallim Halil efendi ile oluyor. filhakika eski nefes mecmualarında Bektaşîliğe ait hiç bir şey ve Bektaşî nefesleri yoktur. faka: kırk elli seneden beri başlayan bu hareket gittikçe te'sirini göstermiş ve son günlerde Bektaşîliğin karışık ve muz'ic fikirleri bunlardada görölmeğe başlamıştır. bu meseleler Aleviligin manevi hayatına taalluk ettiği için orada izah edilecektir.

Tahtacıların maişet tarzları ve hergünkü hayatı yukarda oymaklar hakkında izahat verilirken gösterildiği için Tahtacı adetlerine başlamadan evvel Telebbüs hakkındaki bahsa geçiyorum.

TAHTACILARDA TELEBBÜS

Umumiyetle Tahtacılar da bugünkü geyinme tarzı, bilhassa erkeklerde, yaşanan mıntaka halkının adetlerine tabidir. her mıntaka da geyilen ne ise Tahtacıların, onlardan çok farklı bir şeyleri yoktur.

Erkeklerin asıl elbisesi eskiden Türkmenlerde ve şimdi Adana ci-hetlerinde olduğu gibi üç etekli entariydi. bugün Adana taraflarında bulunan Tahtacılar yine öyle geyinirler.

İzmir civarına gelmiş ve çoktan beri buralarda yerleşmiş olanlar buradaki adetler vechile dizi kapadacak suretde kısa potur geyinirler. fakat bizde potur diz kapagını kapamalıdır. diz. kapagı açık kalacak şekilde kısa potur giyenleri aşiret ayıplar.

Buralarda Tahtacılık san'atını işlemekte devam eden köylü Tahtacılar umumiyetle beyaz bezden don ve ekseriyetle kırmızı mintan giyerler. bazende yine beyaz bezden dokuma gömlek giyerler ve pazarlarada bu şekilde gelirler.

Filhakika pazarlara tahta getirmiş olan Tahtacılar da geniş kollu, beyaz gömlek ve beyaz potur şeklinde don geydikleri görölmüştür. kırmızı mintan giyenler çok olduğu halde tesadüf edilememiştir.

Bunlar ocaklıların verdikleri malumata göre iş işlerlerken bir sıyah gömlek giyerler ki bu gömleğin arka tarafında, ortada kendilerinin aşiret damgası olan “kaz ayagı,” bulunur. ve işçiler bununla bereket ve kuvvet kazandıklarını ve bu damgasız çalışamayacaklarını itikat ederler.

Tahtacılık sanatını işleyemeyen tahtacı köyleri o civar köyler halkı gibi elbise kullanırlar. şehirlere yakın köylülerde şehirli gibi çeket pantol geyinirler.

kadınlarda böyledir. Şehirlere, bilhassa İzmir'e yakın olan köylerde kadınların elbisesi şehirli kadınların elbisesine benzemeğe başlamıştır. Şehirlerden uzak köylülerde bile bu tahavvul görülmektedir. artık üç etekli entari ihtiyar kadınlarda ve pek az yerlerde genç kadınlarda görülür.

Eskiden Tahtacı kadınları üç etekli giyerlerdi başlarına yörükler gibi kalın bir Ustluk bağlarlar ve alınlarına daima iki üç sıra altın fakır olupta dizi takamayanlarda başka takı, takarlardı.

Ocaklıların bu hususta verdikleri izahatı daha canlı bir surette görmek için bir ocaklının tensibi üzerine kadınlar, musafir bulundugum ocaklı evinde bir gence Ananevi kadın elbisesi geydirerek yanıma gönderdiler . ve ocaklı zat tarafından izahat verildi. Kadınlarda oda kapusunun dışında bu izahatı dinleyerek bazı noksan malumatı tamamladılar. Bu suretle Tahtacı kadınlarının telebbus hakkında aldığım malumat şudur :

“ Bizim kadınlarımızda evvela ten üzerine bükmeden ve ekseriyetle kaputtan yapılmış gömlek geyilir. Gömlek üzerine üç etekli entari, onun üzerine yalnız fita gibi sarkan ve Peştimal tabir edilen önlük geyilir . Bu entariye merbut değildir . ve yalnız belden aşağıya kadardır .

Erkâna girildiği zaman Ayini cem esnasında bu etekler bele bağlı olmayacaktır . Fakat alelâde sokakta ve ya evde gezildiği zaman üç eteğin arka tarafta olanı sarkıtılır, diğer ikisi bir pencerenin yan berdeleri çerçeveye rapt edilir gibi bu etekler de yanlardan asılır .

Bu entarinin üzerine gelmek üzere göğsüne ayrıca “ Göğüslük „ denilen bir şey takılır. Bu yukarıdan enseye ve aşağı tarafından bele sarılır .

Entarinin üzerine “ İbilde „ denilen atlas kumaştan yapılmış Rumeli libade (libade-) si gibi kısa ve yalın kat hırka geyilir. bellere de bir Tarablus kuşağı veref olarak sarılır . bu kuşağın görülen kısmı arkadadır . diğer kısımları önlük altında kalır .

Ayaklarına bilekten buzmeçli ve ortası torbalı bol Şalvar geyilir.

Bunlar içinde yalnız üç etekli geymek an'anedir . diğerleri zinet mahiyetindedir .

Tahtacı kadınlarının geyinme tarzlarında ki hususiyetleri bilhassa başlarının sargılarındadır . kadınlar başlarına ilk önce bir “ Terlik „ giyerler bunun üzerine “ Keten „ denilen bir bez bağlanır ki bu esasen Hazreti Fatma Anamız zamanından kalmıştır . Bunu bağlamak aşirette yeni evlenmiş olan kadınlar için mecburidir . Bu bir nevi çene sargısıdır . Bu sargı bükme tabir edilen beyaz bezden yapılır . “Keten„ başı kâmilten sardıktan sonra bir ucu arkadan sarkar ve bu uca mecidiye gibi bir ağırlık bağlanır .

Ketenin üzerine “ Yırtma ” denilen ipekten mamul bir nevi atkı atılır ki bunun iki taraflı kolları atkının uçları gibi baştan aşağı sarkar .

Bunların üzerine kırmızı veya Yeşil olmak şartile kalınca bir Bez ile hem baş sarılır hem de uçları süs mahiyetinde arkaya sarkıtılır .

Kadınların başlarına bağladıkları sargıların üzerine rabt edilerek süs halinde taşınan birde “ Tomaka „ vardır ki bu calibi dikkattir .

Tomaka üstünde altın ve ya gümüş kakmalar bulunan bir bagdır ki çene altından tutularak tepede iştirilmek üzere bağlanır . Bu kakmalı bagın her kakmasından ve kakmalar aralarından yirmi santim uzunlugunda birer gümüş zencir vardır . bu zencirlerin ucunda ufak birer altın ve ortasında diğer bir altın merbut bulunur bu zencirler yanagın ortasından boyuna doğru sarkar . Bunların bir tarafında on iki zencir bulunur .

bundan mada dört beş adet bir metro uzunlugunda, başın etrafına çevrilerek kalını arkaya atılmak üzere gümüş zencirler vardır . bunlara beşer santimlik küçük ve uçlarında birer altın merbut olan küçük zencirler bulunur . Bu zencirler alın etrafındaki saçların vazifesini yani kâkül telleri rolunu ifa eder . mutebaki kısım arkaya atılır . bunlar kadınların ve kızların başlarındaki yedi sekiz , - benim ta'dadıma göre on iki - ve bazen on , onbeş pelikten ibaret saçların arasına dağıtılır . orada kırmızı kurdelalar , bazen büyük altın ve mercanlar bulunur .

Tahtacılarda beşlik zinet altını takınmak usulu son zamanlarda başlamıştır . bu da nadir evlerde bulunur . umümiyetle kullanılan bu Tomakadır . bunlar haricinde arzu edenler bulunursa altın gerdanlık ve ya gümüş bilezik ve ya başka bir zinet takabilir . Bunlarda nadirdir .

Tahtacı kadınlarının , başlarına sardıkları bu sargıları görenler bu kadar eşyanın bir başta nasıl tahammül edileceğine hayret ederler . fakat muhakkaktır ki kadınlar bu sargıları sararlar ve evlerinde işlerini işlerlerken , bag ve bagcede çalışırken her zaman hatta yatırırken de bu sargıları başlarında bulundururlar :

netekim Türkmen kadınlarındada aynı hali ve göçebelikten yani

cıkılmış bulunan Yörük kadınlarında aynı hal vardır. yalnız Türkmen kadınlarının başlarına geydikleri şey bunların Keten ve tomakalarının birleşmiş şeklidir ki Zopına ismile anılan bu tâcın muahhar bir zamana ait olduğunu yine Türkmenler söylemektedirler.

Türkmen kadınlarında üç etekli giyerler ve bellerine lohori (lahurî şaî) bağlarlar. lohorinin bir ucu arkadan sarkar. bu üç eteklinin üzerine salta geyilir ki buna fermene de denir.

Bu kelimeyi Bala taraflarında Türkmenlerden birisi fermanî şeklinde talaffuz etti. rum elinde delikanlıların. geyindikleri ve fermele namını verdikleri kolsuz çepkeninde aynı şey olduğunu zan ediyorum. Tahtacıların İbilde dedikleri şeyde önsüz ve bir kısa hırka şeklinde. Rum elinde çok kullanılan ve libade denilen şeyin aynıdır. Turkmenlerin kadın şalvarları Tahtacılarınkinin aynıdır. buna Turkmenler Holta derler.

Tahtacı kadınlarının baş sargıları içinde yalnız keten bağlaması ananevidir. evlenmiş kadınlar için bubilhassa mecburidir. kocası ölmüş bir kadın keten taşımaz. bu gibi kadınlara Başî bozulmuş tabir olunur.

bu manaya göre kızlarda keten bağlayamazlar. fakat ketenin diğer bir manası vardır ki oda doğrudan doğruya Tahtacılığı ifade etmesidir. Tahtacılıkta sırrı saklama, yola intisap etmek bir nevi agzi kapamak demek olduğu için erkan gören kadınların veya erkan görmeyupte Tahtacılık yoluna intisabını ifade etmek isteyenler agzi bağlı manasına olarak bu bağı kullana bilirler. binaen aleyh dul kadınlarda ve kızlarda bu bağ görüldüğü zaman bnnu anlamak icap eder.

lâkin asıl keten bağlamanın zahurî manası birincisi olduğu için. gelin olanlara bu bağ merasimi mahsusa ile bir ocaklı tarafından veya bir ocakzade ailesi tarafından ve nihayet buda bulunmazsa obede en yaşlı bir kadın - Taçlı bacı - tarafından bağlanır. Bu merasim düğünün ikinci günü ifa edilir.

Kadının agzi başî bağlandıktan, yani keten sarıldıktan sonra umum Tahtacı kadınları toplanır, hısım akrabasının elleri öpülür ve hediyeler alınıp bagışlar verilir.

Tahtacı kadınlarının geydikleri diğer bir şey vardırki bu gelinlik zamanına mahsus bir nevi Taç mahiyetindedir; canfesten tuzaklardan yapılan bu taca "Kepez,, denilmektedir.

TAHTACILARDA NİKÂH

Bu bahsa nikâh serlavhası altında başlamamın sebebi vardır, Ocaklılar, Tahtacılarda hususiyeti haiz bir düğün şeklinin aralarında olmadığını söylediler.

Narlı dereye ikinci ve ya üçüncü defa gidişimde Bayat Alevilerinde bir düğüne tesadüf etmiştim. Bir kaç günden beri devam eden bu düğünde sokakta erkeklerle kadınların karışık kalabalığı arasında İzmirden getirilmiş bir adam nîm üryan olarak raks ediyor, erkek ve kadınlardan parsa toplayordu.

Etvârı ve tuvaletleri kendilerine mahsus olan bu adam ve çalgıcı arkadaşları seyircilerin takdir nazarları altında kabarıyorlardı.

Yanımda bulunan ocaklılar, benim bu manzarayı görmemekligimi istiyorlar ve hususi sohbet teklif ediyorlardı.

Bu münasebetle ocaklılar aralarında düğün pek nadir olduğunu olsa bile düğünlerin mahalli adetlere tabi olduğunu söylediler. Verdikleri izahattan ve bilahare yaptığım tahkikattan anlaşıldığına göre Tahtacılar da kızlar daha (12), (13) yaşlarında iken kaçıyorlar ve ya kaçırılıyorlar. Ve bunlardaki nikâh bizim anladığımız manalarda değildir. anlaşıldığına göre Tahtacılar da nikâhın en müteammim şekli kızın kaçmasından bir müddet sonra oğlan ile kızın Dedeye gelerek bir "Hayırlı,, almasından ibarettir.

Hayırlının ne demek olduğunu ileride göreceğiz. Burada Hayırlı Dedenin müsaadesi ve ya duası demektir.

Eğer Dede Hayırlı vermezse oğlan ve kız Düşkün olurlar ki bu şekil pek nadirdir. Dede Hayırlı verdikten sonra ise oğlanla kızın velilerine ve hısım akrabasına hiç bir şey düşmez.

Bu şekilde kız oğlanın evine geldikten sonra öte beri çeyiz yapılır ve kız babası evindeki mevcut eşyasını getirir gelinlik için hususi bir şey yapılmaz ekseriyetle gelinlik mevcut elbisenin temizidir.

Nikâhın diğer şekli pek nadir olmakla beraber daha makbuldür. Bu nikâh rehbersiz olmaz. Rehber yol ve ayın rehberidir ki bu, dede ocaklıları gibi muayyen ailelere mahsus bir sifattir. Pervane - bunuda ileride anlayacağız - haberi olmayanları muhabbete iştirak ettirmek için gider. onları evlerinden getirir. haberi olanlarda gelirler. kadın erkek Dede ocagının geniş salonunda eğer Dede ocagına gelinemeyecek kadar uzak bir yerde ise Dedenin tevkil ettiği zatın huzurunda aynı şerait altında toplanırlar ve rehber kalkar: Erenler veya Cemaat biz böyle münasip gördük nedersiniz der. cemaat eyvallah derler, kızın anası, babası ve oğlanın ailesi madam siz münasip gördünüz eyvallah derler, bunu müteakip yeşil destiden, küçük olursa Bardaktan Hayırlısı alınmış dem çekilir, dolular devre başlar. dolu verirken "Şems,, niyazlaşır. güçükler ellerini öperler ve dem bitinceye kadar söhbet devameder.

(Bitmedi)

Y. Ziya